

державою цілей і завдань у даній сфері, необхідною основою для досягнення загальної економічної та соціальної стабільності в державі.

Основні завдання державного управління земельними відносинами знаходять свій прояв у низці функцій, які здійснюються відповідними уповноваженими органами держави. Отже, можна відзначити, що суб'єкти владних повноважень від імені держави здійснюють різні функції у сфері регулювання земельних відносин, серед яких окремо доцільно виділити функції контролю та нагляду як один з основних засобів забезпечення законності у даній сфері. Контроль за використанням та охороною земель, відповідно до норм чинного законодавства, полягає у забезпеченні додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами земельного законодавства України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Третяк А. М. Сучасний землеустрій в Україні: поняття, сутність, тенденції розвитку. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2016. № 3. С. 3–11.
2. Петрук О.С. Основні проблеми державного регулювання земельних відносин в дослідженнях українських науковців. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2013. Вип. 13. С. 41–59.
3. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення : монографія / за ред. А. П. Гетьмана, В. Ю. Уркевича. Харків : Право, 2012. 448 с.
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2768-14> (дата звернення: 10.09.2019).
5. Публічне управління в умовах інституційних змін : колективна монографія / за наук. редакції Р. В. Войтович, П. В. Ворони. Київ, 2018. 475 с.
6. Корнеєв Ю. В. Земельне право України : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 200 с.

REFERENCES:

1. Tretiak, A. (2016). Suchasnyi zemleustrii v Ukraini: poniattia, sutnist, tendentsii rozvytku. *Zemleustrii, kadastr i monitoryng zemel – Land management, cadastre and land monitoring*, 3, 3–11 [in Ukrainian].
2. Petruk, O. (2013). Osnovni problemy derzhavnoho rehuliuвання zemelnykh vidnosyn v doslidzhenniakh ukrainskykh naukovtsiv. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia – Theoretical and applied issues of state formation*, 13, 41–59 [in Ukrainian].
3. Getman, A. & Urkevich, V. (Ed.). (2012). *Pravove rehuliuвання ekolohichnykh, ahrarnykh ta zemelnykh vidnosyn v Ukraini: suchasnyi stan i napriamy vdoskonalennia : monohrafiia*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
4. *Zemelnyi kodeks Ukrainy [Land Code of Ukraine]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2768-14> (data zvernennia: 10.09.2019).
5. Voitovych, R. & Vorony, P. (Ed.). (2018). *Publichne upravlinnia v umovakh instytutsiinykh zmin : kolektyvna*. Kyiv [in Ukrainian].
6. Kornieiev, Yu. (2019). *Zemelne pravo Ukrainy : navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Center for Educational Literature [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.09.2019

УДК [342.95:004.388.4](477)

DOI <https://doi.org/10.36550/2522-9230.2019.7.15>

*Макаренко Вікторія Сергіївна,
кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування
Харківського національного університету внутрішніх справ
e-mail: viks.gerasymenko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3310-0684>*

ПОНЯТТЯ ТА СОЦІАЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ГРАЛЬНОГО ТА НЕЗАКОННОГО ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Статтю присвячено дослідженню поняття грального бізнесу та з'ясуванню який саме гральний бізнес є незаконним. Автором виокремлено два основні підходи до визначення поняття грального бізнесу та окреслено правові тенденції його врегулювання в Україні. Окрім того, підкреслено неоднозначність правових норм у питанні поділу ігор як азартних та не азартних. Продемонстровано відмінність грального бізнесу від азартних ігор. Деталізовано увагу на змісті азартних ігор в контексті розуміння грального бізнесу як окремої категорії сфери азартних ігор. Досліджено наукові підходи до визначення основних ознак азартних ігор з метою встановлення їх класифікуючих відмінностей як легальних та нелегальних. Запечерено позицію щодо не віднесення до переліку азартних ігор лотереї та наведено

обґрунтування щодо розуміння останньої як азартної. Розкрито питання незаконного грального бізнесу та запропоновано розуміти його у двох значеннях: вузькому та широкому. Наведено положення чинного конституційного, адміністративного, кримінального законодавства щодо визначення незаконності грального бізнесу. Автором ставиться та розглядається питання: «В чому полягає соціальна небезпека незаконного грального бізнесу?». З метою практичного висвітлення у статті соціальної небезпеки грального (незаконного грального) бізнесу шляхом характеристики її складових: правової, психічної (медичної), економічної, кримінологічної та політичної (корупційної). Зокрема, в зазначеному контексті проаналізовано соціальну небезпеку хвороби ігроманії та її основні ознаки, зафіксовано юридичний аспект незаконності грального бізнесу як виду господарської діяльності та відповідальності за нього, продемонстровано факти масових фальсифікацій у сфері лотерейної діяльності.

Ключові слова: гральний бізнес, незаконний гральний бізнес, азартні ігри, ігроманія, лудоманія.

Makarenko V. CONCEPTS AND SOCIAL HAZARD OF GAMING AND ILLEGAL GAMING BUSINESS

The article is about exploring the concept of gambling and finding out which gambling business is illegal. The author outlines two main approaches to defining the concept of gambling business and outlines the legal tendencies of its regulation in Ukraine. In addition, the ambiguity of the legal norms regarding the division of games as gambling and non-gambling is emphasized. The difference between gambling and gambling has been demonstrated. Attention is drawn to the content of gambling in the context of understanding gambling as a separate category of gambling. Scientific approaches to determining the main features of gambling have been investigated in order to establish their classification differences as legal and illegal. The position regarding the non-listing of gambling lotteries was denied and justification was given for the latter's understanding of gambling. The issue of illegal gambling has been solved and it is proposed to understand it in two meanings: narrow and broad. The provisions of the current constitutional, administrative and criminal legislation on determining the illegality of the gambling business are given. The author poses and discusses the question: "What is the social danger of illegal gambling?" For the purpose of practical coverage in the article of social danger of gambling (illegal gambling) by characterizing its components: legal, mental (medical), economic, criminological and political (corruption). In particular, in this context, the social danger of gambling disease and its main features were analyzed, the legal aspect of the illegality of the gambling business as a type of economic activity and responsibility for it was fixed, the facts of mass falsifications in the sphere of lottery activity were demonstrated.

Key words: gambling, illegal gambling, games of chance, gambling addiction, ludomania.

Постановка проблеми. Оцінка грального бізнесу як негативного соціального явища не є однозначною, про що свідчать різні підходи держав світу щодо нормативно-правового регулювання організації та участі в азартних іграх – від повної заборони на їх проведення – до стимулювання розвитку індустрії азартних ігор як основного джерела бюджетних надходжень. Для більш детального з'ясування причин такого явища слід більш детально розглянути поняття грального бізнесу та його відмежування від незаконного грального бізнесу, а також з'ясувати питання щодо наявності соціальної небезпеки від грального бізнесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями питання існування грального бізнесу та його небезпеки в різний час приділяли увагу О. В. Камінська, Н. І. Сазонова, Н. О. Петричко, Є.В.Ковтун, З.М.Топорецька. Проте, зважаючи на відсутність достатнього правового регулювання, ці питання не можна вважати розкритими досконало.

Мета статті – розкрити поняття грального та незаконного грального бізнесу, з'ясувати в чому виражається його суспільна небезпека.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка грального бізнесу як негативного соціального явища не є однозначною, про що свідчать різні підходи держав світу щодо нормативно-правового регулювання організації та участі в азартних іграх – від повної заборони на їх проведення – до стимулювання розвитку індустрії азартних ігор як основного джерела бюджетних надходжень.

В українських джерелах наразі можна зустріти два основних підходи до визначення поняття грального бізнесу, а саме: як однієї із форм підприємницької діяльності та певної забороненої (обмеженої) законом діяльності. Такий підхід обумовлений різним правовим режимом грального бізнесу, який був нормативно визначений в Україні (більш детально історичні аспекти реалізації державної політики по відношенню до грального бізнесу нами буде розглянуто у наступному підрозділі). Так, Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні» [1] з 25 червня 2009 року в Україні заборонено гральний бізнес та участь у азартних іграх. При цьому гральний бізнес визначено як діяльність, пов'язану з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера. До прийняття відповідного закону гральний бізнес в Україні був цілком легальним, ґрунтуючись на відповідній нормативній платформі. Так, Законом України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» від 23 березня 1996 р. (втратив чинність 1 січня 2011 р.) гральний бізнес було визначено як діяльність, пов'язану з влаштуванням казино, інших гральних місць (домів), гральних автоматів з грошовим або майновим виграшем, проведенням лотерей (крім державних) та розіграшів з видачею грошових виграшів у готівковій або майновій формі.

Одним із ключових понять, визначення якого надасть можливість відокремити гральний бізнес як категорію сфери азартних ігор, є безпосередньо «азартна гра».

Згідно ст. 1 Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» азартна гра – це будь-яка гра, обов'язковою умовою участі в якій є сплата гравцем грошей, у тому числі через систему електронних платежів, що дає змогу учаснику як отримати виграш (приз) у будь-якому вигляді, так і не отримати його

залежно від випадковості. При цьому до азартних ігор у розумінні закону не відносяться: організація та проведення лотерей; організація та проведення творчих конкурсів, спортивних змагань тощо, незважаючи на те передбачається чи не передбачається їх умовами грошовий або майновий виграш; гра в більярд, гра в кеглі (боулінг) та інші ігри, які проводяться без одержання гравцем призу (виграшу); гра на гральних автоматах типу «кран-машина» (двокоординатні автомати), де як виграш (приз) гравець отримує виключно матеріальні речі (іграшки, цукерки тощо); розіграші на безоплатній основі з рекламуванням (популяризацією) окремого товару, послуги, торгової марки, знаків для товарів і послуг, найменування або напрямів діяльності суб'єктів господарювання, комерційної програми з видачею виграшів у грошовій або майновій формі; розіграші у вигляді конкурсів (ігор, вікторин), умови яких передбачають безоплатне набуття особою статусу її учасника та отримання учасником, який виявив кращі особисті знання та вміння, виграшів у грошовій або майновій формі за особисту перемогу; розіграші на безоплатній основі для розважальних, благодійних або пізнавальних цілей [1].

Аналіз змісту зазначених законодавчих положень дає підстави схвально оцінити твердження, що наразі існують занадто тонкі грані між азартними і неазартними іграми, відтак зміна хоча б одного з пунктів правил їх проведення може перевести їх в розряд азартних чи, навпаки, неазартних. Наприклад, якщо в той самий боулінг, більярд або комп'ютерні ігри починають грати на гроші, то вони вже автоматично стають азартними [2, с. 23].

У науковій правовій літературі під азартними іграми розуміють ігри, в основі організації яких лежить одержання матеріального виграшу грошей, цінностей, речей або права на володіння та розпорядження рухомим і нерухомим майном [3, с. 15].

Вдалими стосовно характеристики та визначення поняття азартних ігор необхідно вважати висновки Н.О.Петричко. Так, автор виділяє три головні ознаки азартних ігор, відсутність яких нівелюють можливість віднесення конкретної гри до переліку азартних, а саме: 1) це повна чи часткова залежність виграшу від випадку, а не від вміння, здібностей або мистецтва гравця; 2) наявність можливості внаслідок виграшу отримати гроші, інше майно чи майнові права; 3) наявність ризику позбавитися ставки, внесеної за право участі у грі (останні дві ознаки зазначаються далеко не в кожному визначенні азартних ігор) [2, с. 25-26].

Один із підходів до визначення азартних ігор полягає у наданні їх переліку. Так, авторським колективом Науково-практичного коментарю до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) дефініцію «азартні гра» було розтлумачено як гру, участь в якій дозволяє набувати грошей, іншого майна або майнових прав, результат якої визначається діями, цілком або частково заснованими на випадку, однак за відсутності відповідного дозволу на провадження таких дій. При цьому азартні ігри запропоновано поділити на: 1) ігри випадку; 2) ігри на здібність; 3) парі [4, с. 344-345]. Є. В. Ковтун азартними називає рулетку, ігри в карти, ігри в кості, гральні автомати, лотерею [5, с. 15-17].

Точка зору стосовно не віднесення лотерей до переліку азартних ігор зокрема впливає з положень низки нормативно правових актів. Так, як ми вже відмічали, Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні», організацію та проведення лотерей не віднесено до азартних ігор. Натомість ми не можемо погодитися з описаною точкою зору. У обґрунтування власної позиції відзначимо наступне.

Законом України «Про державні лотереї в Україні» лотерею визначено як масову гру, незалежно від її назви, умовами проведення якої передбачається розіграш призового (виграшного) фонду між її гравцями і перемога в якій має випадковий характер, територія проведення (розповсюдження) якої поширюється за межі однієї будівлі (споруди), незалежно від способу прийняття грошей за участь у такій грі (п.2 ч.1 ст.1) [6]. Якщо звернутися до поняття азартних ігор, яке, нагадаємо, наразі закріплене у Законі України «Про заборону грального бізнесу в Україні», то впливає, що лотерея є азартною грою, оскільки лотерея як і азартна гра: а) є будь-яку грою (Закон «Про заборону грального бізнесу») – є масовою грою (Закон «Про державні лотереї в Україні»);

б) передбачає сплату гравцем грошей (Закон «Про заборону грального бізнесу») – передбачає прийняття грошей за участь у такій грі (Закон «Про державні лотереї в Україні»); в) дає змогу учаснику як отримати виграш (приз) у будь-якому вигляді, так і не отримати його (Закон «Про заборону грального бізнесу») – умовами проведення гри передбачається розіграш призового (виграшного) фонду (Закон «Про державні лотереї в Україні»); г) залежить від випадковості (Закон «Про заборону грального бізнесу в Україні») – має випадковий характер (Закон «Про державні лотереї в Україні»).

Окремо можемо відзначити, що низка законопроектів, що спрямовані на урегулювання суспільних відносин у сфері грального бізнесу нерідко відносять лотереї до видів азартних ігор та до сфери грального бізнесу – наприклад, навіть з назви законопроекту «Про державні лотереї та інші азартні ігри» від 26 квітня 2007 р. № 3491 можна зробити висновок про віднесення авторами документу лотерей до переліку азартних ігор.

У пояснюваній записці до проекту Закону України «Про букмекерську діяльність в Україні» [7] зазначено, що на даний час в Україні фактично має місце використання суб'єктами господарювання прогалин у профільному законодавстві України, за допомогою чого їм цілком легально вдається здійснювати діяльність, яка за своїм змістом є букмекерською, та формально не підпадає під заборону, встановлену згаданим Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні». Нажаль автори законопроекту не розкривають змісту приведених ними даних. В свою чергу, ми вважаємо, що мова йде про

абсолютно легальне функціонування в Україні лотерей «тото», а саме лотерей, переможці в якій визначаються залежно від вгадування результатів випадкових подій у різних видах професійних та (чи) аматорських змагань, що включені до опублікованої програми тиражу лотереї (аб. 10 п. 1.2 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей, затверджених наказом Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва та Міністерства фінансів України від 12 грудня 2002 р. № 128/1037 [8]). Такими лотереями, згідно Єдиного реєстру державних лотерей, запроваджених в Україні, є: «Фаворит спорт» (оператор державних лотерей – ПП «Українська Національна Лотерея»), «Спорт арена» (оператор державних лотерей – ПП «Українська Національна лотерея»), «Спорт прогноз» (оператор державних лотерей – ТОВ «М.С.Л.»), «Спортліга» (оператор державних лотерей – ТОВ «М.С.Л.») [9].

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що поняття грального бізнесу як категорії сфери азартних ігор можна надати у двох значеннях: вузькому та широкому. У першому випадку під гральним бізнесом необхідно розуміти заборонену законом діяльність у визначенні, наданому Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні». У широкому значенні під гральним бізнесом необхідно розуміти підприємницьку діяльність у сфері азартних ігор (нагадаємо, що обмеження щодо здійснення грального бізнесу згідно закону мають тимчасовий характер), а саме: діяльність направлену на задоволення окремих суспільних потреб, з організації, проведення та надання можливості доступу до азартних ігор, у тому числі організації та проведення лотерей особою, яка одержала статус оператора державних лотерей, з метою отримання прибутку. Необхідно підкреслити, що при формулюванні зазначеного визначення нами акцентовано увагу на організації та проведенні лотерей як одного із проявів грального бізнесу, не дивлячись на те, що лотерея в Україні є азартною грою. Такий підхід обумовлений специфікою чинного законодавства, відповідно до якого існує визначення азартних ігор та лотерей, про що нами зазначено вище.

Нарешті, термін «незаконний» (в аспекті азартних ігор) сучасний тлумачний словник української мови визначає як такий, що: а) забороняється законом, порушує закон; що суперечить законові, йде врозрід із ним; не оформлений юридично; б) виник у супереч існуючим правилам, звичайному порядку [10, с. 540]. У юридичній енциклопедії поняття «незаконний» визначено в якості такого, що пов'язаний з «незаконними діями», а саме: заборонені законодавством, вчинені без підстав, передбачених законодавством та вчинені не в тому порядку, який для них визначено законодавством [11, с. 129]. Інакше кажучи, «незаконним» є все те, що прямо суперечить правовим нормам, які встановлені законом; протилежність «законному», «законності», тобто режиму (стану) відповідності дій, поведінки, діяльності фізичних та юридичних осіб положенням закону та нормативно-правових актів держави, що видані на його основі.

У результаті поняття незаконного грального бізнесу також може бути надано у вузькому та широкому сенсі. У вузькому значенні поняття незаконного грального бізнесу є ідентичним забороненому гральному бізнесу, а значить гральному бізнесу як категорії сфери азартних ігор у вузькому розумінні. У широкому значенні під незаконним гральним бізнесом необхідно розуміти діяльність, яка порушує режим заборони грального бізнесу у розумінні Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні», а також нормативно-правових положень з приводу регулювання лотерейної сфери в Україні. Отже, під незаконним гральним бізнесом ми будемо розуміти діяльність, пов'язану з організацією проведення та наданням можливості доступу до азартних ігор, у тому числі організацією та проведенням лотерей суб'єктом без отримання статусу оператора державних лотерей з метою отримання прибутку.

Далі вважаємо за доцільне розкрити таке питання: чи становить гральний (незаконний гральний) бізнес соціальну небезпеку?

При характеристиці соціальної небезпеки грального бізнесу, у першу чергу, необхідно звернути увагу на психологічні аспекти залежності від азартних ігор. З точки зору психології залежність від азартних ігор відноситься до одного із видів адикції, що згубно впливає на життєдіяльність особистості в цілому, роблячи її цілковито сконцентрованою на азартних іграх. При цьому всі інші сфери життя людини відходять на задній план та стають для неї не значущими [12, с. 205–206]. Психологічна наука стосовно залежності від азартних ігор досліджує: етапи виникнення даної адикції (Є. А. Кузнецова-Морева, О. І. Мармилева, Ю. Г. Тихонова), детермінанти залежності від азартних ігор (О. О. Карпов, В. В. Козлов, О. В. Камінська), класифікацію залежності від азартних ігор (В. Кукк) тощо.

Ігроманія (синонім – «лудоманія», від лат. «ludus» – гра) ще з 1977 року включена Всесвітньою організацією охорони здоров'я до міжнародного класифікатора хвороб, що позначається міжнародним кодом F63.0 у класі V «Психічні розлади та розлади поведінки» Міжнародної класифікації хвороб (МКБ-10), де зазначено, що ігроманія – це розлад, який полягає в частих повторних епізодах участі в азартних іграх, що домінують у житті суб'єкта і ведуть до зниження соціальних, професійних, матеріальних і сімейних цінностей [13].

Як стверджують фахівці (Ц. П. Короленко, Т. О. Донських), діагноз «ігроманія» можна поставити, якщо у людини виявлені хоча б чотири з дев'яти ознак: 1) постійна залежність, збільшення часу, який людина проводить у грі; 2) зміна кола інтересів, постійна присутність думки про гру, у свідомості переважають міркування, пов'язані з ігровими комбінаціями; 3) «втрата контролю», що виражається в нездатності зупинити гру як після виграшу, так і після програшу; 4) стан психологічного дискомфорту, роздратування, збентеження, який розвивається через порівняно короткі проміжки часу після наступної участі у грі,

з'являється дуже сильне бажання знову приступити до гри. 5) виникнення все більше і більшого бажання брати участь у грі, людина прагне насолоджуватися ризиком; 6) періодичне виникнення стану напруження, який супроводжується ігровим «драйвом», бажанням знайти можливість брати участь в азартній грі; 7) «полювання за виграшем» – особа повторно втрачає гроші у грі й позичає певну суму «до завтра», щоб відігратися; 8) присутність неодноразових спроб припинити участь в азартних іграх, але безуспішно; 9) жертвування спілкуванням із близькими та родичами, роботою [14, с. 105] тощо.

За нашим переконанням, якщо гральний бізнес заборонений законом, тобто потрапляє до розряду «незаконних», то його соціальна небезпека очевидна. Зокрема згідно преамбули до Закону України «Про заборону грального бізнесу» останній запроваджує обмеження щодо здійснення грального бізнесу в Україні, виходячи з конституційних принципів пріоритету прав і свобод людини і громадянина, захисту моральності та здоров'я населення, заборони використання власності на шкоду людині і суспільству. Останнім за організацію та проведення на території України азартних ігор до суб'єктів господарювання, які організовують і проводять на території України азартні ігри застосовуються штрафні санкції. Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) передбачено відповідальність за участь в організованих без дозволу азартних іграх (карти, рулетку, «наперсток») на гроші, речі та інші цінності (ст. 181). Юридичним вираженням суспільної небезпеки незаконного грального бізнесу є встановлення кримінальної відповідальності за зайняття гральним бізнесом – ст. 203-2 Кримінального кодексу України (КК України).

Законом України «Про державні лотереї» з метою створення сприятливих умов для розвитку лотерейного ринку, виходячи із принципів державної монополії на випуск і проведення лотерей, забезпечення потреб державного бюджету, прав і законних інтересів громадян, за порушення правил організації та проведення лотерей передбачено відповідальність згідно статті 14. Зокрема до суб'єктів, які організовують або проводять на території України ігри, що відповідають визначенню лотереї, крім випадків, якщо така гра проводиться особою, яка одержала статус оператора державних лотерей, застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафу.

Деякі вчені вбачають суспільну небезпечність грального бізнесу, головним чином, у формуванні в особи стійкої психологічної залежності від гри (лудоманії), коли вона вже не здатна самостійно зупинитися і таким чином витрачає всі кошти на гру, що спонукає вчинення нею інших злочинів проти власності заради можливості продовжувати гру [15, с. 1].

Професор А.В.Савченко пов'язує суспільну небезпечність незаконного грального бізнесу одразу із двома зазначеними напрямками загроз. Зокрема вчений зазначає, що така небезпечність зумовлена: 1) їх здатністю завдати колосальні матеріальні збитки системі господарювання через неконтрольований, масовий і латентний характер, наявність відповідних корупційних зв'язків і підпорядкованість організованим злочинним угрупованням; 2) способами та формами їх вчинення, наявністю корисливої мотивації, руйнівним впливом на суспільну моральність, здатністю викликати в осіб психічну залежність (ігроманію) тощо [16, с. 40].

Більше того, захоплення азартними іграми може стати і часто стає причиною вчинення різноманітних злочинів, у тому числі тяжких та особливо тяжких. І мова йде не тільки про корисливі посягання, коли той, хто програв останнє, намагається компенсувати втрачене через вчинення крадіжок і грабежів. Набагато небезпечними є ті випадки, коли через суперечливі почуття та переповнені емоції, «лузери» (ті, хто програвали) вдаються до розбійних нападів, нанесення тілесних ушкоджень різного ступеня, хуліганських дій, а що ще гірше – до неконтрольованого насильства, ненависті та жорстокості до оточуючих. Подекуди це призводить до кривавих умисних вбивств [2, с. 35].

Масовості та резонансності порушень та фальсифікацій у сфері лотерейної діяльності окреме дослідження присвятила Н.О.Петричко [17, с. 39-40]. Окремо вважаємо за доцільне звернути увагу на матеріали перевірок Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією щодо порушень у сфері лотерейної діяльності [18]. Зокрема, були встановлені наступні факти: 1) проводячи лотерею, оператори одержують право на розпорядження величезними сумами зібраних коштів, які фактично їм не належать. За відсутності чіткого, дієвого, злагодженого та, найголовніше, неупередженого контролю спеціалізованих державних органів згадане може призвести до утворення фінансових пірамід у лотерейній сфері (трастових афер, оформлених у лотереї); 2) перевірка одного з операторів лотерей українського ринку виявила численні порушення: а) ухилення від сплати податків з вигравів при випуску і проведенні недержавної лотереї, коли оператор поєднував діяльність з проведення державних і недержавних лотерей, не маючи ліцензії на проведення лотереї «бінго» (зазначена лотерея проводилася під виглядом державної); б) зловживання при розігруванні та виплаті джек-потів в лотереї. Так, частота їх випадіння більше, ніж у двічі перевищує частоту, що обраховується за теорією ймовірностей. Доказом цього може бути те, що сума виграних джек-потів перевищує фонд оператора [18].

Висновки. Підсумовуючи викладене, вираження соціальної небезпеки грального (незаконного грального) бізнесу можна надати шляхом характеристики її наступних складових:

1) психічна (медична) – ігроманія Всесвітньою організацією охорони здоров'я включена до міжнародного класифікатора хвороб як розлад, що полягає в частих повторних епізодах участі в азартних іграх, що домінують у житті суб'єкта і ведуть до зниження соціальних, професійних, матеріальних і

сімейних цінностей;

2) правова – виходячи з конституційних принципів пріоритету прав і свобод людини і громадянина, заборони використання власності на шкоду людині і суспільству, гральний бізнес на рівні закону віднесено до заборонених видів господарської діяльності (зокрема зайняття гральним бізнесом згідно КК України визнано суспільно небезпечним діянням), а отже державою передбачається відповідальність за порушення відповідного законодавства;

3) економічна (фінансова) – здійснення незаконного грального бізнесу підриває засади підприємницької діяльності, негативно позначається на економічних показниках і зовсім не сприяє наповненню державного бюджету;

4) кримінологічна – незаконні азартні ігри, набувши масового характеру, традиційно перебувають під суворим контролем організованої злочинності, детермінують вчинення інших посягань (наприклад, легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність тощо), сприяють поширенню антисоціальних явищ (зокрема, в гральних закладах часто практикують оплатне надання сексуальних послуг і вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів);

5) моральна – здійсненням незаконного грального бізнесу заподіюється шкода суспільній моральності, нормальному духовному розвитку неповнолітніх, знецінюється духовне багатство людини, формується зневага до загальнолюдських цінностей на фоні поширення егоїстичних і вузькоособистісних інтересів;

6) політична (корупційна) – кошти отримані від здійснення незаконного грального бізнесу можуть використовуватися як неправомірна вигода для лобювання інтересів організаторів грального бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України від 15.05.2009 № 1334-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17> (дата звернення: 20.08.2019).
2. Петричко Н.О. Незаконні азартні ігри: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 258 с.
3. Сазонова Н. И. Административно-правовые меры борьбы с азартными играми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. М., 1992. 23 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : наук.-практ. комент. / Калюжний Р.А., Комзюк А.Т., Погрібний О.О. та ін. Київ : Прав. єдність, 2008. 655 с.
5. Ковтун Є.В. Правове регулювання грального бізнесу в Україні та іноземних державах. Київ : ЗАТ «ИГ-Р-ОК», 2008. 341 с.
6. Про державні лотереї в Україні : Закон України від 06.09.2012 № 5204-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17> (дата звернення: 20.08.2019).
7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про букмекерську діяльність в Україні» // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53066&pf35401=320643> (дата звернення: 19.08.2019).
8. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей і Порядок контролю за додержанням ліцензійних умов провадження господарської діяльності з випуску та проведення лотерей : наказ Держ. ком. України з питань регулятор. політики та підприємництва і М-ва фінансів України від 12.12.2002 № 128/1037 // Офіційний вісник України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1005-02>. (дата звернення: 20.08.2019).
9. Єдиний реєстр державних лотерей, запроваджених в Україні // Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: http://www.minfin.gov.ua/news/view/%D1%94dinij-re%D1%94str-derzhavnih-loterej-zaprovadzenih-v-ukraini-na-31_08_2015-roku?category=bjudzhet (дата звернення: 19.08.2019).
10. Сучасний тлумачний словник української мови : 65000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків : Школа, 2006. 1008 с.
11. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 4 : Н–П. 2002. 720 с.
12. Камінська О. В. Психологічна модель залежності від азартних онлайн-ігор. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 23. С. 205–214.
13. Жабокрицький С.В. Судова психіатрія : навч. посіб. / С. В. Жабокрицький, А. П. Чуприков. Київ : МАУП, 2004. 176 с.
14. Короленко Ц.П. Семь путей к катастрофе (деструктивное поведение в современном мире) / Ц.П.Короленко, Т.А.Донских. Новосибирск : Наука, 1990. 224 с.
15. Топорецька З. М. Особливості розслідування зайняття гральним бізнесом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2012. 19 с.
16. Савченко А.В. Кримінально-правова кваліфікація незаконних азартних ігор. *Адвокат*. 2010. № 1 (112). С. 40–44.

17. Петричко Н. Борьба с незаконными азартными играми: уголовно-правовая защита финансовых интересов государства. *Закон и Жизнь*. 2004. № 12. С. 39–41.
18. Матеріали перевірок Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією. *Архів Верховної Ради України*. 2005. Т. 1. С. 45–47.

REFERENCES:

1. Pro zaboronu hral'noho biznesu v Ukraini : zakon Ukrainy [*«On the prohibition of gambling in Ukraine» : the law of Ukraine*]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17> [in Ukrainian].
2. Petrychko, N. (2010). Nezakonni azartni ihry: kryminal'no-pravove ta kryminolohichne doslidzhennya [Illegal gambling: criminal law and criminological research] (*Candidate's thesis*). Kyiv [in Ukrainian].
3. Sazonova, N. (1992). Administrativno-pravovyye mery bor'by s azartnymi igrami [Administrative and legal measures to combat gambling] (*Candidate's thesis*). Moscow [in Russian].
4. Kalyuzhnyi, R., Komysuk, A., & Pogribniy, O. (2008). Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennya : naukovu -praktychnyy komentar. Kiev: Legal Unity [in Ukrainian].
5. Kovtun, Je. (2008). Pravove rehulyuvannya hral'noho biznesu v Ukraini ta inozemnykh derzhavakh. Kyiv: CJSC IG-R-OK. [in Ukrainian].
6. Pro derzhavni lotereyi v Ukraini : zakon Ukrainy [*«On State Lotteries in Ukraine» : Law of Ukraine*]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5204-17> [in Ukrainian].
7. Poyasnyval'na zapyska do proektu Zakonu Ukrainy «Pro bukmekers'ku diyal'nist' v Ukraini» [*Explanatory Note to the Draft Law of Ukraine “On Bookmaking Activities in Ukraine”*]. Retrieved from <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53066&pf35401=320643> [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennya litsenziynykh umov provadzhennya hospodars'koyi diyal'nosti z vypusku ta provedennya loterey i Poryadok kontroyu za doderzhannyam litsenziynykh umov provadzhennya hospodars'koyi diyal'nosti z vypusku ta provedennya loterey : nakaz Derzhavnoho komitetu Ukrainy z pytan' rehulyatornoyi polityky ta pidpryemnytstva i Ministkrstva finansiv Ukrainy [*«On Approval of Licensing Conditions for Conducting Lottery Issuing and Holding and the Procedure for Controlling Observance of Licensing Conditions for Holding Lottery Issuing and Holding» : Order of the State Committee of Ukraine for Regulatory Policy and Entrepreneurship and the Ministry of Finance of Ukraine*]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1005-02> [in Ukrainian].
9. Yedyny reyster derzhavnykh loterey, zaprovadzhennykh v Ukraini [*Unified register of state lotteries implemented in Ukraine*]. Retrieved from http://www.minfin.gov.ua/news/view/%D1%94diniy-re%D1%94str-derzhavnih-loterej-zaprovadzhennykh-v-ukraini-na-31_08_2015-roku?category=bjudzhet [in Ukrainian].
10. Dubichinsky, V. (Ed.). (2006). Suchasnyy tlumachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy : 65000 sliv. Kharkiv: School [in Ukrainian].
11. Shemshenko, Yu. (Ed.). (2002). Yurydychna entsyklopediya (Vol. 4). Kyiv [in Ukrainian].
12. Kaminska, O. (2014). Psykholohichna model' zalezhnosti vid azartnykh onlayn-ihor. *Problemy suchasnoyi psykholohiyi – Problems of modern psychology*, 23, 205-214 [in Ukrainian].
13. Zhabokritsky, S. (2004). Sudova psykhatriya : navch. posib. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
14. Korolenko, Ts. (1990). Sem' putey k katastrofe (destruktivnoye povedeniye v sovremennom mire). Novosibirsk: Science [in Russian].
15. Toporetska, Z. (2012). Osoblyvosti rozsliduvannya zaynyattya hral'nym biznesom [Features of investigation of gambling business] (*Candidate's thesis*). Kyiv [in Ukrainian].
16. Savchenko, A. (2010). Kryminal'no-pravova kvalifikatsiya nezakonnykh azartnykh ihor. *Advokat – Lawyer*, 1(112), 40-44 [in Ukrainian].
17. Petrichko, N. (2004). Bor'ba s nezakonnymi azartnymi igrami: ugodovno-pravovaya zashchita finansovykh interesov gosudarstva. *Zakon i Zhizn – Law and Life*, 12, 39-41 [in Russian].
18. Materialy perevirok Komitetu Verkhovnoyi Rady Ukrainy z pytan' borot'by z orhanizovanoyu zlochynnistyu i koruptsiyeyu. *Arkhiv Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Archive of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1, 45-47 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.09.2019